

SEKA (Türkiye Selüloz ve Kâğıt Fabrikaları İşletmesi)

Yeni Türkiye'nin Osmanlı Devleti'nden devraldığı ekonomik yapıda birçok alanda olduğu gibi kâğıt sanayi de ithalata dayalıydı. Bu nedenle 1920'li yıllarda kâğıt üretimine yönelik fikirler üretilmiş ve birtakım planlar hazırlanmış, ancak somut adımlar atılması mümkün olmamıştır. Durum böyleyken meydana gelen 1929 Dünya Ekonomik Krizi, başta Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere Avrupa kıtasının genelinde ekonomi politığının değişmesine zemin hazırlamış ve bu durum Türkiye'ye de yansımıştır. Ekonomide Devletçilik uygulamasına geçilen bu süreçte, ülkenin kâğıt ihtiyacını karşılamak için yerli üretim yapacak ve Türkiye'nin bu konudaki dışa bağımlılığını sonlandıracak olan bir kâğıt fabrikasının kurulması yine gündeme gelmiştir. Bilindiği üzere birtakım hazırlıklardan sonra bu çerçevede Sümerbank kurulmuş ve aynı yıl içerisinde hazırlanarak 1934'te yürürlüğe konan Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı kapsamında İzmit Kâğıt Fabrikası'nın da kurulması kararlaştırılmıştır. Projesi 1934-1941 yılları arasında kurucu müdürlük ve müessese müdürlüğü görevlerini yürütecek olan Mehmet Ali Kâğıtçı tarafından hazırlanan fabrikanın temel atma töreni Başbakan İsmet İnönü'nün katılımıyla 14 Ağustos 1934'te yapılmıştır. İlk kâğıt ise 18 Nisan 1936'da üretilmiştir. SEKA'nın emektarlarından Cevdet Baysal, 1 Mayıs 1966 tarihli SEKA Postası gazetesinde "İlk Türk Kâğıdı Nasıl Çıkmıştı?" başlıklı yazısında ilk kâğıdın basımını şu şekilde anlatacaktı: "18 Nisan 1936 Cumartesi günü, ilk Türk kâğıdına saat 15.03'te kavuşmuştuk. Mütevazı bir tören yapılmıştı. Herkeste bir heyecan vardı. Kâğıt hamurları keçelerin üzerinden su halinde geçerken, bu sulu madde nasıl kâğıt olacak diye merak içindeydik. Beyaz beyaz, çarşaf çarşaf kâğıtlar bobinlere sarılırken, o buhar dumanının içinde gözlerde sevinç gözyaşları vardı. Davetliler Mehmed Ali'yi tebrik ediyorlardı. İlk Türk kâğıdını alıp yüzlerine, gözlerine sürüyor, hatıra olarak saklamak üzere alıyorlardı."

Fabrikanın açılış töreni ise İktisat Bakanı Celal Bayar'ın katılımıyla 6 Kasım 1936'da yapılmış, ancak inşaatı Ocak 1939'da tamamlanabilmiştir. Fabrikada 1940 itibariyle tam kapasite üretime başlanmış ve üretim hacmi, kısa bir süre içerisinde Türkiye'nin kâğıt ihtiyacının önemli bir kısmını karşılar hale gelmiştir. Birinci fabrikanın kuruluşunu tek partili

<https://www.izmitteseka.com/>

dönemden çok partili döneme uzanan süreçte İzmit İkinci Kâğıt Fabrikası, Klor, Alkali ve Paçavra Selülozu, Kaloin Tesisi, Üçüncü Kâğıt Fabrikası ve Oluklu Mukavva Tesisi ile Beşinci Kâğıt Fabrikası izlemiştir.

Demokrat Parti dönemine tekabül eden 1955 yılı ise fabrikanın yapısal dönüşümünde önemli bir kırılmaya sahne olmuş ve fabrika, 21 Haziran 1955 tarihli Türkiye Selüloz ve Kâğıt Fabrikaları İşletmesi Kanunu ile Türkiye Selüloz ve Kâğıt Fabrikaları İşletmesi (SEKA) ismiyle yeniden yapılandırılmıştır. Bu yasayla Sümerbank'tan ayrı bir kamu iktisadi teşekkülü olarak yapılandırılan fabrika, merkezi İzmit olmak üzere İşletmeler Vekâletine bağlanmıştır.

Söz konusu düzenlemeyle yeni bir kimliğe bürünen SEKA, halkla ilişkiler konusunda da önemli bir gelişmeye sahne olmuş ve dönemin genel müdürü Enver Atafat'ın yönlendirmesiyle işletme gazetesi olarak SEKA Postası yayımlanmaya başlanmıştır. Türkiye'nin ilk işletme gazetesi olarak kabul edilen SEKA Postası, 21 Haziran 1956 ile 1 Şubat 1982 tarihleri arasında her ayın birinde ve on beşinde yayımlanmıştır. SEKA Postası, işletmeden haberler vermek amacıyla yayımlanmış bir işletme gazetesidir. Bu çerçevede SEKA'da çalışanları birbirlerine, okurlarına ve ilgili çevrelere tanıtmış, mensuplarının dertlerine ve sevinçlerine ortak olmuş; doğum, evlenme, terfi, tayin, ölüm, hastalık ve emeklilik gibi gelişmelere sürekli yer vermiştir. Çeşitli röportajlarla SEKA'nın işyerlerini, emektarlarını işlemiş ve bilançolara, üretim planlamalarına, yeni yatırımlara yasal düzenlemelere, yönetmeliklere, tamimlere, kalkınma planlarına, çalışanların sorunlarına, ücret tarifelerine, toplu iş sözleşmelerine ve çeşitli kurslara geniş yer ayırmıştır. Bunun yanında SEKA'daki kültürel faaliyetler gazetede detaylı olarak işlenmiş, sayıları gittikçe artan personel arasında güçlü bağlar kuracak ayrıntılı haberler ve tanıtımlar yapılmıştır. Bu çerçevede SEKA'nın çalışmaları, yenilikleri, başarıları ve ülke sanayisi ile ekonomisine katkıları yansıtılmış, SEKA bünyesindeki çıraklık kursu öğrencileri, genç elemanlar ve kâğıtçılık özel sektöründe çalışanlar için yararlı olacak konular, anlaşılır bir dille aktarılmıştır. SEKA Postası'nın yayımlanmasına son verildikten sonra ise müessesedeki faaliyetleri ve gelişmeleri aktarmak için 1984-1996 yılları arasında SEKA Dergisi yayımlanmıştır.

121.864 metrekare arazi üzerine kurulu olan fabrika, yerleşke olarak 1955 itibariyle gelişmeye devam etmiştir. Daha önce inşa edilen memur-işçi konutları, 69 işçi evleri, 2. tip vazife evleri ve memur evleri gibi yapılara ek olarak kooperatif evleri eklenmiştir. Çalışanların çocukları için kreş açılmış, SEKA Sineması faaliyete geçirilmiş ve SEKA Çocuk Dostları Derneği kurulmuştur.

SEKA'nın öne çıkan özelliklerinden biri de çalışanların örgütlenmeleriyle ilgilidir. Bu anlamda Fabrika, İzmit Kâğıt Fabrikası'ndan SEKA'ya uzanan süreçte önemli gelişmelere sahne olmuştur. Zira Türkiye'de çok partili siyasal yaşama geçiş sürecindeki liberalleşmenin bir parçası veya sonucu olarak ortaya çıkan sivil örgütlenme, SEKA'ya da yansımıştır. 1946'nın sonlarına doğru kurulan Kocaeli Selüloz Sanayi İşçileri Sendikası'nı, 1947'de kurulan Kâğıt-İş ve 1952'de kurulan Selüloz-İş sendikaları takip etmiştir. İşletmede 60'lı yıllardan 90'lı yıllara uzanan süreçte de bu anlamda önemli gelişmeler yaşanmış ve işletme çalışanları "SEKA-PER", "SEKA Memurları, Hizmetlileri Sağlık ve Koruma, Yardımlaşma Derneği", "SEKA Memurları Yardımlaşma Vakfı ve Kâğıt Sendikası İşverenleri (İşveren Sendikası)", "Genel Sanayi-Sen" ve "SEKAM-SEN" gibi isimler altında örgütlenmiştir.

Çalışanların bu şekilde yoğun olarak örgütlendiği SEKA, çeşitli nedenlerle 1970'li, 80'li ve 90'lı yıllarda bir dizi grev, lokavt ve boykota sahne olmuştur. 1971'deki yemek boykotunu 1977, 1979, 1988, 1991, 1992, 1998 ve 2005 yıllarındaki grevler ve protestolar takip etmiştir. SEKA'nın kapatılmasına karşı 1998'deki 30 günlük ve 2005'teki 51 günlük direnişler neredeyse ülke gündemini oluşturmuştur. Buradan hareketle SEKA'nın önemli bir üretim mekanizması olarak ülke ekonomisine katkı sağlarken, işçi haklarının gelişmesi ve kullanımı konularında da ülke

demokrasisine katkı sağladığı ifade edilebilir. Diğer bir deyişle fabrikanın emek ve emek haklarının savunulması konusunda bilinçli ve örgütlü bir işçi kesiminin oluşmasına kaynaklık ettiğini belirtmek mümkündür.

Temelinin atıldığı ve faaliyetlerine başladığı 1934'ten kapandığı 2005'e kadar, Atatürk'ün Türkiye'nin dışa bağımlı olmasını önleme misyonunu sürdüren fabrika, üretim miktarı bağlamında altın dönemini 1970'li yıllarda yaşamıştır. Nitekim işletme bu yıllarda faaliyet alanı ile üretimi büyük rakamlara ulaşan bir sanayi tesisine dönüşmüştür. 1980'lerin ilk çeyreğinde de gelişmeye ve büyümeye devam eden SEKA'nın ülke ekonomisine katkıları muazzam seviyelere ulaşmış ve yapılan yatırımların etkisiyle üretim oranını her yıl artırarak yıllık 1 milyon tona yakın üretim kapasitesine ulaşmıştır. Ancak 1980'li yılların ikinci yarısı SEKA için sonun habercisi olarak değerlendirilmektedir. Neoliberal ekonomi politikalarının uygulanmaya başladığı bu yıllarda özel sektör ulusal kâğıt alanındaki ağırlığını gün geçtikçe hissettirirken, SEKA küçülmeye başlamıştır. Uzun bir süre yatırım yapılmayan SEKA, zamanla özel kâğıt üreticileriyle rekabet edemez hale gelmiş ve makinelerinin önemli bir kısmını durdurmak zorunda kalmıştır. Tespitlere göre 2000'li yıllara gelindiğinde SEKA İzmit İşletmesi'nin modern bir işletme haline getirilebilmesi için 30 milyon dolarlık yatırıma ihtiyaç duyulmaktaydı.

Tüm bu nedenlere istinaden 520 Milyon TL sermayesi ve 628 personeli (43 Memur, 414 İşçi ve 171 Sözleşmeli) bulunan SEKA, 06.12.1997'de özelleştirme kapsamına alınmıştır. Özelleştirme İdaresi Başkanlığı verilerine göre SEKA, karşılanamayacak düzeylere ulaşan giderlerinden dolayı ülke bütçesine ciddi zararlar vermeye başlamıştı. Bundan dolayı da Özelleştirme Yüksek Kurulu, 10.09.1998 tarihinde işletmenin kapatılmasını kararlaştırmış ve 08.11.2004'te İzmit İşletmesi arazilerinin Kocaeli Belediyesine devrine ilişkin yeni bir karar alınmıştır. Bu çerçevede 10.03.2004 tarihinde Kocaeli Belediyesi, Selüloz-İş Sendikası ve Özelleştirme İdaresi Başkanlığı arasında imzalanmış olan protokol dikkate alınarak işletmenin tüm makine, teçhizat, arazi ve çalışanlarıyla birlikte Belediye'ye devri kararlaştırılmış ve devir işlemleri 14.05.2005 tarihi itibarıyla gerçekleştirilmiştir.

Bu arada SEKA Bolu İşletmesi, Bolu İşletmesi Sosyal Tesis ve Lojmanları, Yibitaş Kraft Torba San. A.Ş. 'deki %10 hissesi ile bazı gayrimenkuller, Dalaman İşletmesi, DOSTEL Alüminyum Sülfat Sanayi A.Ş.'deki iştirak hisseleri, Afyon, Balıkesir, Çaycuma, Aksu ve Kastamonu İşletmeleri, Taşucu Tersane Alanı, Karacasu İşletmesi, Ankara Alım Satım Müdürlüğü Binası ile Akkuş İşletmesi gibi varlıkların da satışları gerçekleştirilerek devir işlemleri tamamlanmıştır.

Özelleştirme Yüksek Kurulu'nun İzmit İşletmesi ile ilgili aldığı kararda, tesis arazisinin belediyeye ancak, halka açık yeşil alan ve rekreasyon alanı amaçlı devredileceği hükmü yer almaktaydı. SEKA bu açıdan İzmit'in geleceği bağlamında büyük bir fırsat olarak dikkat çekmektedir. Çünkü sözleşme, İzmit'in sosyal mekân ihtiyacı ve imajı için İzmitlileri gözetken ve İzmitlilerin yanında yer alan bir içeriğe sahiptir. Belediye de bu çerçevede kısa bir süre sonra kendisine tahsis edilen işletme alanının dönüşümü için Endüstriyel Dönüşüm Projesi isimli bir proje başlatmış ve Seka Park'ı kurmuştur.

Kocaeli Büyükşehir Belediyesi verilerine göre Seka Park, İzmit şehir merkezinde sahile sıfır bir alanda ve dünyanın en büyük kent parklarından biridir. Toplamda 580 dönümlük SEKA arazisi üzerinde marina iskelesi, normal iskele, kağıt müzesi, kent müzesi, oturma alanları, deniz kıyısında büfe, plaj, dinlenme sahaları, denize inen merdivenler, ışık kuleleri, balıkçı restoranları, su oyun alanları, su ışık gösterileri, denize inen kızak alanları, iskeleler, deniz gözetleme kulesi, koşu, jogging, yürüme bantları, rihtim ışıklandırması, dinlenme parkları, kongre salonları, ağaçlık alanda oturma alanları, zemin altında otopark alanı, gösteri ve görsel sanat atölyeleri, sergi salonları, kapalı spor salonları, açık spor sahaları, festival yapımı için mekanlar, gölet, çocuklar için su oyun merkezleri gibi birçok tesis oluşturulmuş, öte

yandan, 2 adet basket, 2 adet tenis, 1 adet futbol sahasından oluşan spor kompleksi, 1 adet mini golf alanı, 3 adet mini basketbol sahası, kayak pisti, kondisyon alanı, çocuk oyun alanları, atlı karınca, bisiklet yolu, çim amfi, uçurtma tepesi, kumsal, otopark, 6 adet suni tepe, gül bahçesi, çok amaçlı çim alanları, yürüyüş yolları, ahşap oturma grupları, kafe ve büfeler 2 kilometre uzunluğundaki yürüyüş yolu ve bisiklet yolu, 2 bin araçlık otopark alanı bulunmaktadır.

Kadri UNAT

KAYNAKÇA

DÖLEN, Emre, **Dünyada ve Türkiye’de Kâğıtçılığın Tarihçesi**, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Kocaeli 2015.

KOCABAŞOĞLU, Uygur vd., **SEKA Tarihi Türkiye Selüloz ve Kâğıt Fabrikalarının Tarihsel Gelişimi**, Ajans Türk Matbaacılık, İzmit 1996.

OĞUZ, Dicle vd., “Kentiçi Endüstri Alanlarının Dönüşümüne Bir Model: İzmit/Sekapark”, **Coğrafi Bilimler Dergisi**, 8 (2), 2010, s. 157-167.

Resmi Gazete

SARIOĞLU, Mehmet, **SEKA Postası’nın Işığında İzmit’te Kültürel Yaşam**. Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Kocaeli 2013.

SARIOĞLU, Mehmet, “Mehmet Ali Kâğıtçı ve SEKA’nın Kocaeli’ne Katkıları”, **Uluslararası Gazi Akça Koca ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu**, Kocaeli 2015, s. 1459-1467.

Selüloz Sanayii Müesseseleri İşçileri Sendikası Ana Tüzüğü, İzmit Selüloz Basımevi 1947.

Sendika Gazetesi

Türkiye Selüloz ve Kâğıt Fabrikaları İşletmesi Genel Müdürlüğü, **SEKA’nın Kuruluşu Gelişmesi Bugünkü Durumu, Türkiye ve Dünya Kâğıt Sanayii ile Mukayesesi**, Kocaeli 1977.

YEŞİLDAL, Ali, “Medeniyet Hamurundan Kültür Merkezine: Bir Endüstriyel Dönüşüm Merkezi Olarak SEKA”, **Uluslararası Gazi Süleyman Paşa ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu-III**. (Cilt: 3). Kocaeli 2017, s. 1909-1926.

YURTOĞLU, Nadir, “Cumhuriyet Döneminin Öncü Bir Sanayi Kuruluşu: İzmit Selüloz ve Kâğıt Fabrikaları Müessesesi (1936-1960)”, **Atatürk Yolu Dergisi**, 60, 2017, s. 341-372.

Ulus

Vakit

<https://web.archive.org/web/20151204220357/http://www.oib.gov.tr/portfoy/seka.htm> (Erişim: 15.08.2022)

<https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/kocaeli/gezilecekyer/sekapark-zmit> (Erişim: 15.08.2022)

<https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/izmit-kagit-ve-karton-fabrikasi/> (Erişim: 15.08.2022)

<https://www.izmitteseka.com/isletme-ve-teknoloji> (Erişim: 12.08.2022)

<https://www.izmitteseka.com/emek> (Erişim: 10.08.2022)

http://ahmetsaltik.net/arsiv/2018/10/ATATURK_ve_SEKA_Erdem_Akyuz.pdf (Erişim: 19.09.2022)

29/03/2025 tarihinde

<https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/seka-turkiye-seluloz-ve-kagit-fabrikalari-isletmesi/?pdf=5550> adresinden eriřilmiřtir